

*В.Є.Бенера
Н.В.Маліновська*

Теорія та методика розвитку рідної мови дітей

Навчально-методичний посібник

Київ 2019

УДК 373.2.016:811.161.2](072.8)

Б46

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
як навчально-методичний посібник для
студентів вищих навчальних закладів
(лист №1/ІІ-2527 від 29.03.2010 р.)*

Рецензенти:

Онкович Г.В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу теорії та методології гуманітарної освіти Інституту вищої освіти АПН України;

Борова В.Є. – кандидат педагогічних наук, доцент, Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука;

Фасолько Т.С. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту імені Тараса Шевченка.

Бенера В.Є.

Б46 **Теорія та методика розвитку рідної мови дітей** : навчально-методичний посібник за кредитно-модульною системою організації навчального процесу для студентів напряму підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта» / В.Є.Бенера, Н.В.Маліновська. – Київ: Видавничий Дім «Слово», 2019. – 384 с.

ISBN 978-966-194-165-5

Навчально-методичний посібник актуалізує потребу наукових пошуків щодо розробки нових інтенсивних технологій навчання. У ньому висвітлено можливості опрацювання навчального курсу «Теорія та методика розвитку рідної мови дітей» на засадах фреймового підходу у контексті сучасної парадигми мовної освіти. Відповідно до програми курсу висвітлено науково-теоретичні та науково-методичні положення української дошкільної лінгводидактики за кредитно-модульною системою організації навчального процесу. Інноваційні педагогічні технології, запропоновані у посібнику, містять варіативні різнорівневі дидактичні завдання для самостійної роботи майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Посібник рекомендовано для фахівців дошкільної освіти, викладачів вищих педагогічних навчальних закладів, студентів.

УДК 373.2.016:811.161.2](072.8)

ISBN 978-966-194-165-5

©Бенера В.Є., Маліновська Н.В., 2019

©Видавничий Дім «Слово», 2019

ЗМІСТ

ЗМІСТ	3
ПЕРЕДНЄ СЛОВО	4
Структурна карта студента	5
Змістовий модуль I. Теоретико-методологічні засади теорії та методики розвитку мови дітей дошкільного віку	6
1.1. Наукові засади теорії та методики розвитку мови дітей дошкільного віку	6
1.2. Історичний огляд становлення та розвитку теорії та методики розвитку мови як науки	35
1.3. Завдання, зміст, засоби, форми, методи і прийоми розвитку мовлення дітей	60
<i>Тести до змістового модуля</i>	<i>93</i>
Змістовий модуль II. Формування діалогової та лексичної компетенції дітей	101
2.1. Особливості розвитку мовлення дітей раннього і дошкільного віку	101
2.2. Методика розвитку зв'язного мовлення у дітей	139
2.3. Методика словникової роботи й ознайомлення з довкіллям	194
<i>Тести до змістового модуля</i>	<i>229</i>
Змістовий модуль III. Формування граматичної, фонетичної, художньо-мовленнєвої компетенції дітей	237
3.1. Методика формування граматичної будови мовлення у дітей	237
3.2. Методика виховання звукової культури мовлення	256
3.3. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей	274
<i>Тести до змістового модуля</i>	<i>292</i>
Змістовий модуль IV. Спільна робота дошкільного закладу, школи і сім'ї з розвитку мовлення дітей	297
4.1. Навчання елементів грамоти	297
4.2. Педагогічний менеджмент в організації навчально-мовленнєвої діяльності в дошкільно-му закладі освіти	321
4.3. Спільна робота дошкільного навчального закладу і сім'ї з розвитку мовлення дітей	334
<i>Тести до змістового модуля</i>	<i>343</i>
ДОДАТКИ	346
Навчальна програма за кредитно-модульною системою організації навчального процесу	346
Відповіді на завдання для самоперевірки	376
Методичний коментар	381

ПЕРЕДНЕ СЛОВО

Підготовка студентів до роботи з формування мовленнєвої компетенції дітей дошкільного віку — важлива складова загальної професійної кваліфікації педагога дошкільного профілю.

Навчально-методичний посібник «Теорія та методика розвитку рідної мови дітей» (за кредитно-модульною системою організації навчального процесу) призначений для студентів вищих навчальних закладів напряму підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта».

У посібнику запропоновано нові підходи до опрацювання курсу «Теорія та методика розвитку рідної мови дітей» за вимогами кредитно-модульної системи організації навчального процесу на засадах фреймового підходу, що дозволяє оптимізувати психолого-педагогічну і методичну підготовку майбутніх фахівців до професійно-мовленнєвої діяльності в системі національної дошкільної освіти.

Посібник структуровано за змістовими модулями: «Теоретико-історичні засади теорії і методики розвитку мови» (I), «Формування діалогової і лексичної компетенції дітей» (II), «Формування граматичної, фонетичної, художньо-мовленнєвої компетенції дітей» (III), «Спільна робота дошкільного закладу, школи і сім'ї з розвитку мовлення дітей» (IV). До змістових модулів пропонується література, форми підсумкового контролю та самоконтролю.

Для самостійної дослідницької діяльності до кожної теми модуля, відповідно до структурної карти студента, розроблені структурно-логічні та структурно-опорні схеми, види та тематика індивідуальних навчально-дослідних завдань, практичний вимір на педагогічну практику, запитання для самоконтролю, тезаурус та методичний коментар. Посібник забезпечує варіативність видів навчально-пізнавальних завдань для організації самостійної роботи в процесі учіння та в позанавчальний час, пропонує різноманітні завдання для самостійної науково-дослідницької роботи викладачу і студенту в інтерактивній взаємодії та співробітництві. Завдання для самостійної роботи студентів спрямовані на поглиблене вивчення програмового матеріалу, містять пошуковий, творчий характер, завдяки чому у студентів формуються аналітичні вміння, спостережливість, виховується інтерес до майбутньої професії.

Навчально-методичний посібник спрямований на надання студентам допомоги у вивченні теоретичних засад курсу та формування у них практичних вмінь та навичок для здійснення навчально-виховної роботи з розвитку мовлення у різних вікових групах дошкільного закладу відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти.

При підготовці посібника для авторів визначальними були лінгводидактичні погляди академіка АПН України, доктора педагогічних наук, професора А.М.Богущ, її учнів, послідовників. Автори висловлюють сподівання, що навчально-методичний посібник «Теорія та методика розвитку рідної мови дітей», як альтернативний посібник за кредитно-модульною системою організації навчального процесу, сприятиме якійсь підготовці фахівців з дошкільної освіти та самоосвіті педагогічних працівників згідно з вимогами сьогодення.

АВТОРИ

Структурна карта студента

Питання для обговорення

Основні категорії та поняття

Вислови про мову, мовлення

РОБОТА З СХЕМАМИ, ТАБЛИЦЯМИ ТА МОДЕЛЯМИ

Тематика ІНДЗ (індивідуальних навчально-дослідних завдань)

Види навчально-дослідних завдань на самостійно обрану тему (на вибір)

Практичний вимір на педагогічну практику

Тезаурус

Запитання для самоконтролю

Література до теми

Змістовий модуль I. Теоретико-методологічні засади теорії та методики розвитку мови дітей дошкільного віку

Тема 1.1. Наукові засади теорії та методики розвитку мови дітей дошкільного віку

Питання для обговорення

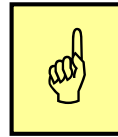
1. Предмет та завдання курсу навчальної дисципліни.
2. Методологічні засади теорії та методики розвитку мови.
3. Природничі засади теорії та методики розвитку мови.
4. Психологічні засади теорії та методики розвитку мови.
5. Лінгводидактичні засади теорії та методики розвитку мови.
6. Педагогічні закономірності та принципи навчання дітей рідної мови.
7. Методи наукового дослідження в методиці.

Основні категорії та поняття

Мова, мовний знак, мовлення, лінгвістика, лінгводидактика, культура мовлення, правильність мовлення, адекватність мовлення, логічність мовлення, різноманітність (багатство) мовлення, естетичність мовлення, чистота мовлення, доречність мовлення, функції мови і мовлення, мовленнєва функція, форми мовлення, засади методики (методологічні, лінгводидактичні, природничі, педагогічні, психологічні), міждисциплінарні зв'язки, закономірності засвоєння рідної мови, принципи навчання рідної мови, комунікативна спрямованість навчання дітей рідної мови, мовленнєве середовище, методи наукового дослідження.

*Вислови
про мову, мовлення*

Мова — специфічно людський найважливіший засіб спілкування між членами певного колективу, а мовлення — практичне користування мовою різними комунікативними виражальними і пізнавальними цілями.

І.Синиця.

До найважливіших ознак нації належить мова, а з нею витворена культура, яка стає збірною душею Нації і є її Духом.

Г.Ващенко.

Пильнуйте всіма силами, щоб перша мова вашої дитини була справді матерна, — своя рідна. Не забувайте, що дитина вважатиме тільки ту мову за рідну, якою говоритиме перші п'ять років свого життя.

І.Огієнко.

Саме у значенні слова зав'язаний той вузлик єдності, який ми називаємо мовленнєвим мисленням.

Л.Виготський.

Дві провідні функції мовлення, — комунікативна й сигніфікативна, — завдяки яким мовлення є засобом спілкування й формою існування думки, свідомості, формуються одна через іншу, й функціонують одна в одній.

С.Рубінштейн.

Навчання дітей має проводитися тільки їх рідною мовою, бо інакше уявлення дітей не будуть ані певні, ані ясні.

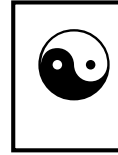
С.Русова.

Мова — є народним педагогом, наставником, який навчав дітей і тоді, коли не було книг, шкіль і продовжує навчати до кінця історії.

К.Ушинський.

Завдання для самостійної роботи

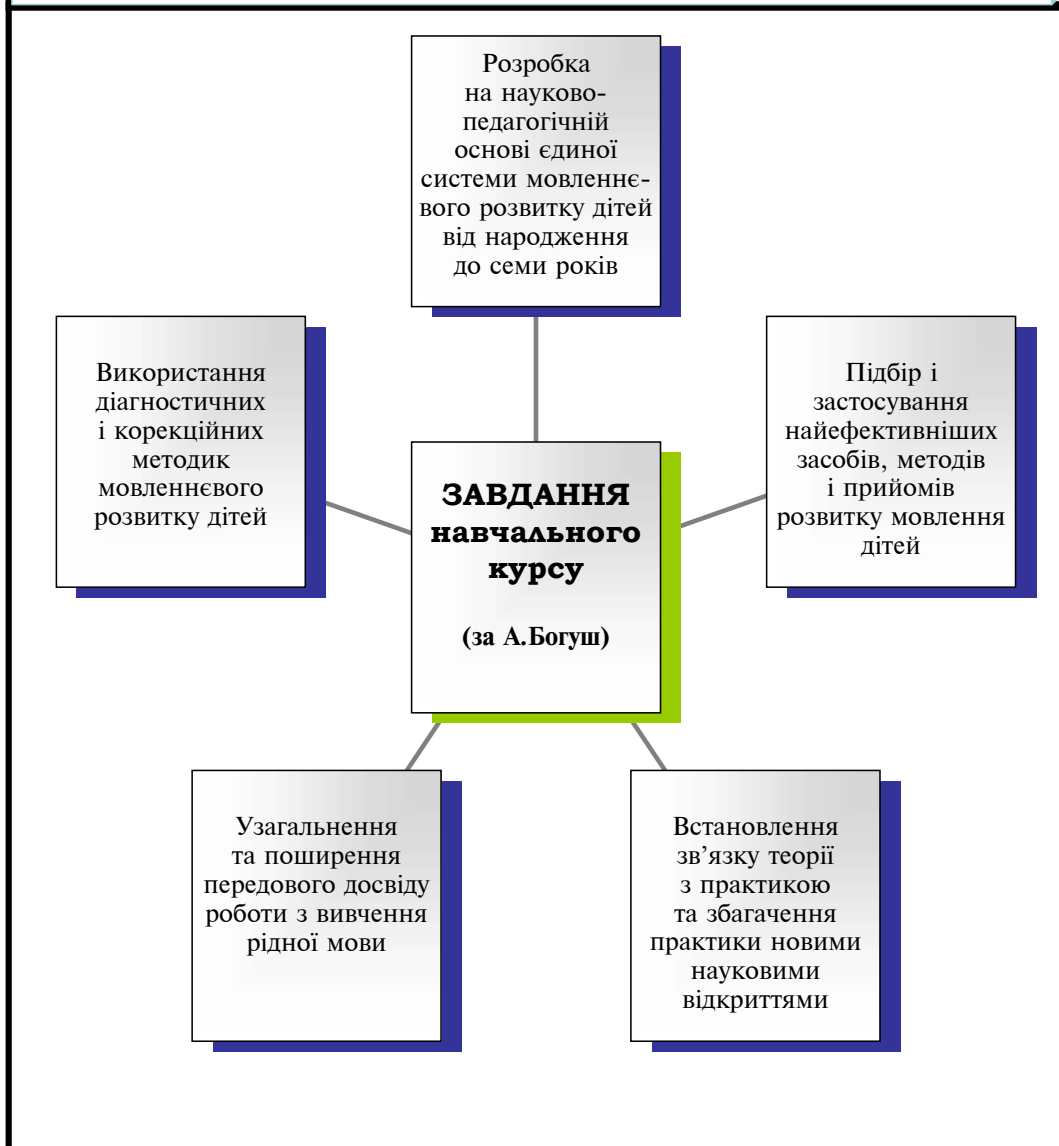
РОБОТА З СХЕМАМИ, ТАБЛИЦЯМИ ТА МОДЕЛЯМИ

Структурно-логічна схема теми «Наукові засади теорії та методики розвитку мови»

Структурно-опорна схема
Предмет та завдання навчального курсу
«Теорія та методика розвитку рідної мови дітей»

- Як реалізуються завдання курсу «Теорія та методика розвитку рідної мови» дітей дошкільного віку» у світлі сучасних тенденцій розвитку дошкільної освіти?

Структурно-опорна схема
«Поняття дошкільної лінгводидактики»
(за А.Богуш)

Об'єкт української дошкільної лінгводидактики – навчально-мовленнєва діяльність дітей у дошкільному навчальному закладі.
Предмет – процес розвитку мовлення дітей та навчання їх рідної мови на різних вікових етапах дошкільного дитинства.
Мета – відтворення, всебічне і глибоке пізнання предмета, вивчення його істотних і закономірних зв'язків

Теорія та методика розвитку рідної мови та ознайомлення дітей з навколишнім світом у дошкільних закладах

– це педагогічна наука, яка вивчає:

- закономірності розвитку мови на різних вікових етапах;
- специфіку педагогічної діяльності, спрямованої на формування мовленнєвих вмінь і навичок у дітей;
- особливості форм, засобів, методів і прийомів навчання дітей рідної мови

Дошкільна лінгводидактика

(методика навчання мови) – це педагогічна галузь науки, що вивчає:

- закономірності розвитку мовлення дітей на різних вікових етапах;
- специфіку педагогічної діяльності, спрямованої на формування мовленнєвих навичок у дітей;
- засоби, форми, методи і прийоми навчання дітей мови (рідної, іноземної), що відображає і лінгвістичні, і педагогічні аспекти сучасного стану науки

Навчальна дисципліна «Українська дошкільна лінгводидактика» – важлива складова загальної професійної підготовки педагога дошкільного профілю.

Її мета – сформувати професійно-мовленнєву готовність майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу до навчання дітей рідної мови.

**Структурно-опорна схема
Взаємозв'язок теорії та методики розвитку мови
з іншими науками**

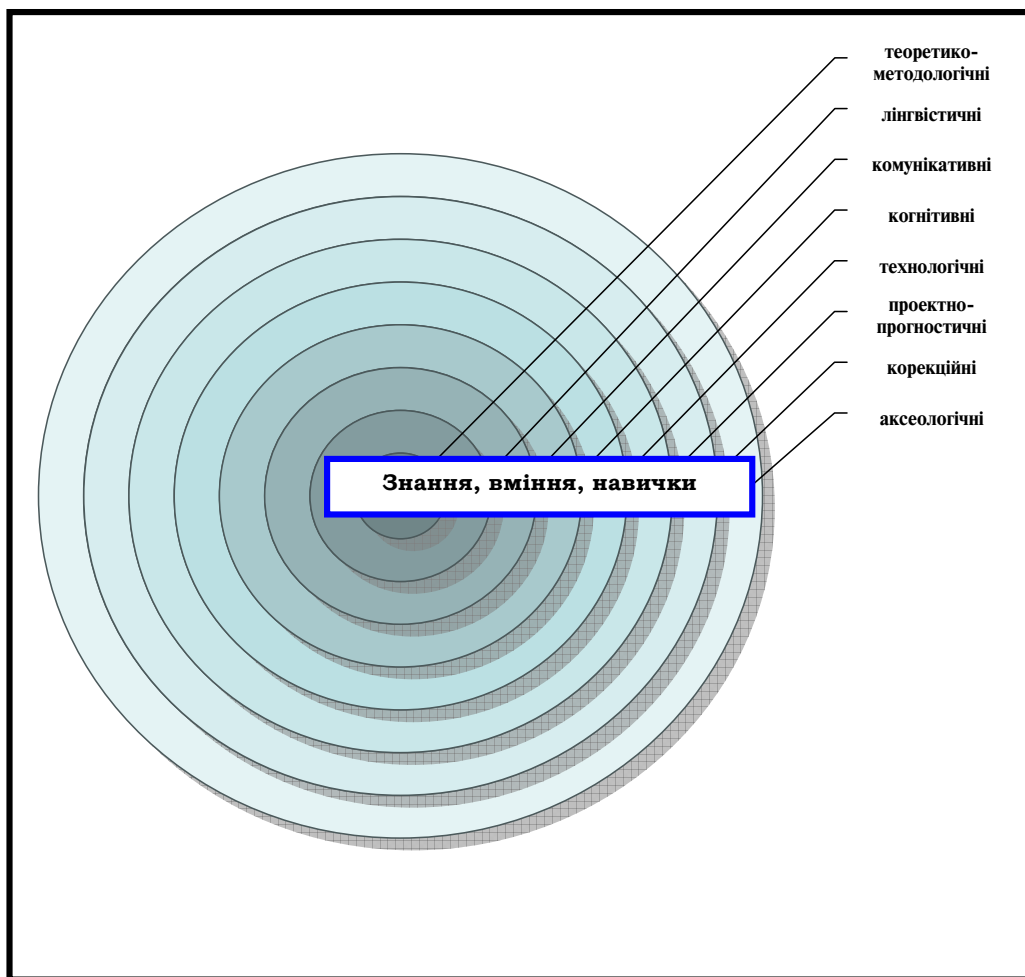
**Взаємозв'язок
теорії та методики розвитку мови
з іншими науками**

- Філософія
- Психологія
 - Вікова
 - Педагогічна
 - Психолінгвістична
- Анатомія і фізіологія
- Педагогіка
 - Загальна
 - Дошкільна
- Педіатрія та гігієна
- Історія
- Література
- Соціологія

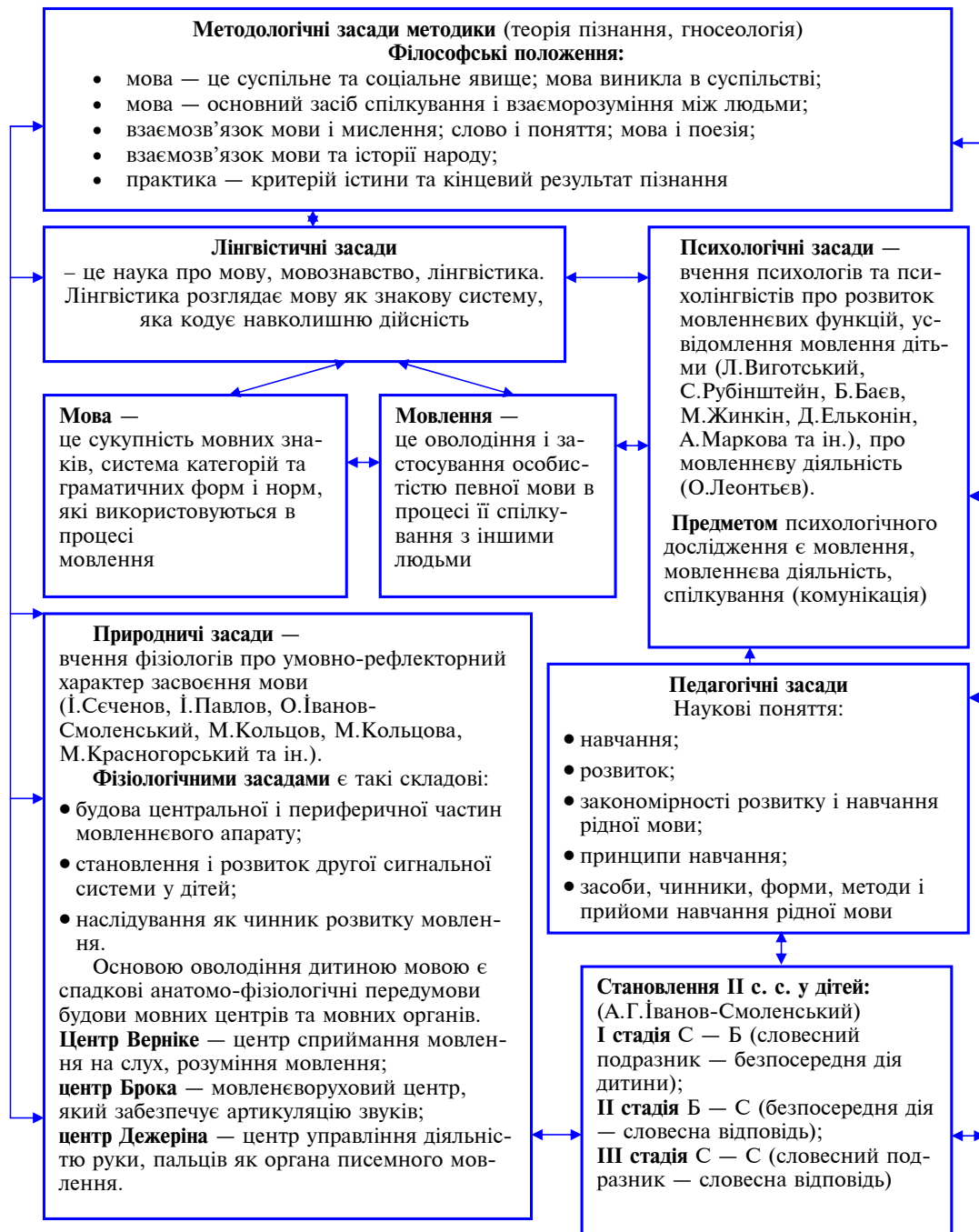
- Яку роль відіграє філософія у розвитку дошкільної лінгводидактики?
- Що передбачає інтеграція загальної і професійної освіти на рівні між-дисциплінарних зв'язків?
- Чи сприяють процесу інтенсифікації навчання міждисциплінарні зв'язки в українській дошкільній лінгводидактиці? Свою відповідь обґрунтуйте.

Структурна блок-схема
«Професійно-мовленнева підготовка майбутнього
вихователя дошкільного навчального закладу до навчання
дітей рідної мови»

- Метою теорії та методики розвитку мови як навчальної дисципліни є формування професійно-мовленнєвої готовності майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу до навчання дітей рідної мови. Дайте характеристику знанням, вмінням і навичкам (визначеним у блок-схемі), на яких ґрунтується професійно-мовленнєва діяльність вихователя дошкільного навчального закладу і які сприяють формуванню професійно-мовленнєвої готовності.
- Окресліть зміст і обсяг професійних функцій і трудових умінь щодо навчання дітей української мови, визначених у базовій програмі, які сприятимуть втіленню програмових завдань у практичну діяльність.

Структурно-опорна схема
«Наукові засади теорії та методики розвитку мови»

- Поясніть, у яких випадках у роботі з дітьми дошкільного віку потрібно вживати терміни «мова» та «мовлення»? Проілюструйте свої міркування конкретними прикладами.